

DAUT DAUTI - HAQIF MULLIQI (PRISHTINË)

KUFIJTË VERIORË TË SHQIPËRISË SIPAS DOKUMENTEVE TË DIPLOMACISË ANGLEZE (1942-1944)

Në fillim të vitit 1940, WO (Ministria e Luftës angleze), mori përsipër të ndihmonte organizimin e rezistencës së armatosur në Shqipëri. SIS (Shërbimi Sekret Informativ) dhe Seksioni D me qendër në Beograd, i cili mbulonte Shqipërinë dhe që udhëhiqej nga Xhulien Emeri, mori për detyrë depërtimin në Shqipëri. Ky veprim u përqendrua në tri pika: i pari, do të drejtohej nga Jovan Gjanoviçi dhe do të depërtonte nga Mali i Zi në Shqipërinë Veriore; i dyti do të vepronte në Kosovë dhe do të udhëhiqej nga Gani bej Kryeziu; pika e tretë do ta kishte qendrën në Dibër dhe do të ishte nën drejtimin e kolonel Kaloshit. Rreth kufirit të Shqipërisë u krijua një bazë e gjerë për mbledhjen e informatave, të cilat do t'u shërbenin më pas oficerëve të misionit ushtarak britanik që u dërguan në Shqipëri.

Gjatë vitit 1941 në Londër arritën raporte të shpeshta që dëshmonin për aksionet e ndërmarra në Shqipëri kundër trupave fashiste italiane. Gjatë këtij viti në FO (Ministria e Jashtme) filluan të arrinin letra nga personalitetet e ndryshme që i sugjeronin qeverisë britanike të bënte një deklaratë për njohjen e pavarësisë së Shqipërisë, e cila do t'i inkurajonte shqiptarët. Por qeveria e Lartmadhërisë së Tij nuk bëri ndonjë veprim në këtë drejtim. Në vitin 1941 nga qeveria u kërkua njohja e pavarësisë së Shqipërisë, ashtu dhe ajo e mbretit Zog, por Londra nuk ishte e gatshme për të përmbyllur asnjërin nga këto dy kërkesa.

Sipas dokumenteve të FO, duket se çështja e njohjes së pavarësisë së Shqipërisë nga qeveria e Britanisë së Madhe, filloi të lëvizë gjatë muajit tetor të vitit 1941. Më 9 tetor 1941 kryesuesi i Departamentit të Jugut Pierr Dikson pati dekluar: "Gjatë kësaj kohe, është fare e pamundur që të vendoset se a do të jetë e këshillueshme të ndërtohet një Shqipëri e pavarur ose jo dhe se a do të ketë rëndësi parimi i kombësisë në fund të kësaj lufte". Në raportin e Diksonit, pasi analizohen faktorët e ndryshëm që lidhen me këtë çështje, arrihet në përfundimin që qeveria britanike, lidhur me njohjen e pavarësisë së Shqipërisë, nuk duhet të ngatërrohet me qeveritë greke dhe jugosllave.

Problemi i njohjes së pavarësisë së Shqipërisë u përjashtua pas miratimit të Kartës së Atlantikut në gusht të vitit 1941, nga e cila rezultoi edhe Deklarata e Uashingtonit e 26 vendeve, më 1 janar të vitit 1942. Këto dy dokumente të rëndësishme premtorin vetëvendosjen dhe rivendosjen e sovranitetit për ato vende që ishin okupuar me forcë.

Në bazë të këtyre dokumenteve u njoh edhe pavarësia e Abisinisë, por në rastin e Shqipërisë qeveria britanike shprehte hezitim dhe arsyetonte se Shqipëria ishte një rast tjetër.

Problemi i pavarësisë së Shqipërisë filloi të qartësohej nga fundi i vitit 1941, pas vizitës së ministrit të jashtëm Antoni Iden në Moskë dhe sidomos pas vizitës së Molotovit në Londër dhe nënshkrimit të Traktatit Anglo-Sovjetik, më 26 maj 1942.

Teksti për të cilin u morën vesh të dyja palët ishte "një pakt njëzet vjeçar për ndihmë reciproke, por që linte jashtë çdo përmendje të problemeve të kufijve territorialë"². Në një nga pikat e Traktatit të lartpërmendur Shqipëria shihej si shtet i pavarur.

Gjatë vitit 1942 Diksoni përgatiti një raport tjetër, i cili iu përcoll për miratim edhe zoti Aleksandër Kadoganit. Në këtë raport në një masë të konsiderueshme u vihej fre aspiratave greke dhe jugosllave ndaj territoreve shqiptare. Raporti i Diksonit përbëhej nga 5 pika. Në të theksohej se qeveria e Madhërisë së Tij duhej të dilte me një deklaratë publike në lidhje me ardhmërinë e Shqipërisë. Deklarata duhej bërë në Parlament (në formë pyetjeje-përgjigje) dhe në të do të shprehej simpati për fatin e shqiptarëve si viktima të agresionit fashist italian, ndërsa duhej nënvizuar se forma e regjimit dhe e qeverisë shqiptare do të vendoseshin nga vetë populli shqiptar pas përfundimit të luftës. Përpara se të bëhej kjo deklaratë duheshin informuar qeveritë greke dhe jugosllave, ndërsa pasi të bëhej ajo duhej informuar mbreti Zog, në mënyrë që ai të mos e kuptonte këtë as si përkrahje, as si pengesë për t'u kthyer në fron. Çështja e Zogut duhej të ishte një problem i hapur, ndërsa ai do të paraqitej vetë para popullit shqiptar pas mbarimit të Luftës. Në raport theksohej se BBC duhej të bënte një propagandë në mënyrë që t'u jepte zemër lëvizjeve dhe rezistencës kundër italianëve³.

Por pavarësisht nga rritja e luftës së armatosur në fronte e ndryshme të luftimit në Evropë e në Ballkan, si edhe nga rritja e qëndresës antifashiste në Shqipëri kundër pushtuesve italianë, deklarata e qeverisë britanike për njohjen e pavarësisë së Shqipërisë u bë vetëm më 13 dhjetor të vitit 1942. Akti i njohjes u bë me pëlqimin e plotë edhe të Fuqive Aleate. Tri ditë më parë, dhe pikërisht më 10 dhjetor 1942, sekretari amerikan i shtetit zoti Kardell Hall i premtoi popullit shqiptar ndihmën e qeverisë për çlirimin e vendit nga okupatori italian.

Më 17 dhjetor 1942 zoti Antoni Iden, ministër i Jashtëm i qeverisë angleze në Dhomën e Komuneve deklaroi se "forma e regjimit dhe e qeverimit që do të paraqiten në Shqipëri do të jenë çështje për të cilat populli shqiptar do të vendosë në fund të luftës, ndërsa çështja e kufijve të shtetit shqiptar do të jetë një problem që do të shqyrtohet në Konferencën e Paqes"⁴.

Më 18 dhjetor pavarësinë e shtetit shqiptar e njohu edhe BRSS.

Këto deklarata kishin rëndësi kardinale jo vetëm për Shqipërinë, por edhe për dy fqinjët e saj, Greqinë dhe Jugosllavinë. Me këtë rast një gjë u sqarua tërësisht. Pavarësia e Shqipërisë u njoh në mënyrë definitive dhe në këtë mënyrë u hodhën poshtë aspiratat e vendeve fqinje për territoret që ndodheshin brenda kufijve të saj të vitit 1939.

Para dhe pas njohjes së pavarësisë së shtetit shqiptar, FO u ishte drejtuar grupeve të ekspertëve të universiteteve britanike për elaborimin e problemit shqiptar. Prej tyre u përpunuan harta dhe projekte të ndryshme për të ardhmen e shtetit shqiptar në përputhje me situatat që do të pasonin pas luftës në Ballkan dhe më gjerë. Kështu, sipas projektit të përgatitur për FO nga një grup i ekspertëve të kolegjit Baliol, parashikohej që pas luftës Shqipëria do të ishte një shtet i pavarur, mirëpo, për shkak të vështirësive specifike që do të lindnin, sugjerohej se ajo do të kishte nevojë që të udhëhiqej e të kontrollohej nga "këshilltarë të huaj". Projekti parashikonte gjithashtu se Shqipëria mund të hynte në bashkësitë e shteteve sovranë ballkanike, por dhe se mund ta refuzonte këtë bashkësi, e cila ishte paraparë në marrëveshjen greko-jugosl-

lave të 15 janarit të vitit 1942. Nga hartuesit e këtij projekti u nënvizua se, duke u përfshirë në Unionin e Mbretërisë Italiane, Shqipëria e kishte humbur pavarësinë, ndërsa pas luftës ajo mund të fillonte sendërtimin, duke u mbështetur në mandatin e një ose dy superfuqive të paimteresuara për Shqipërinë dhe konkretisht të Britanisë së Madhe ose të SHBA ose të të dyjave së bashku.

Në një sërë projektesh të tjera u paraqitën edhe harta për kufijtë e shtetit shqiptar, por në të gjitha rastet u la të kuptohej se problemi i kufijve do të vendosej përfundimisht në Konferencën e Paqes së pas luftës. Në veçanti u theksua se projektet për krijimin e ndonjë federate ose konfederate ballkanike nuk do të kishin sukses pa përfshirjen e Shqipërisë në të. Kjo, sipas tyre, përcaktohej nga vetë rëndësia vitale që paraqet Shqipëria për mbrojtjen e Ballkanit nga agresioni eventual dhe se ajo paraqet "portën kryesore" për hyrjen në Ballkan.

Në këto projekte, në mënyrë të hollësishme janë pasqyruar edhe "pretendime territoriale të fqinjëve" ballkanikë ndaj trojeve shqiptare. Në to u theksua se italianët kishin përfituar simpatinë e shqiptarëve, sepse ata u kishin shërbyer atyre në pjesën më të madhe të territoreve shqiptare që kishin mbetur në Jugosllavi. Ndërkohë, qarqet britanike nuk linin pa nënvizuar se pas luftës "Jugosllavia mund të kërkonte jo vetëm kthimin e Kosovës dhe të viseve shqiptare në Maqedoni, por si shtesë edhe Shkodrën dhe luginën e Drinit".

Në lidhje me Greqinë thuhej se pretendimet territoriale të saj ndaj Shqipërisë kanë qenë më të shprehura se ato të Jugosllavisë. Por edhe në këtë rast bëhej me dije se në Greqi kishte një numër të konsiderueshëm të banorëve me prejardhje shqiptare.

Nga këto dy shtete, krijimi i një Shqipërie të fortë dhe të pavarur shikohej si rrezik i drejtpërdrejtë. Nga ana tjetër, një Shqipëri e dobët do të tërhiqte vëmendjen e Fuqive të Mëdha, që do të paraqiteshin si mbrojtëse të interesave të Shqipërisë. Për këto arsye, Greqia dhe Jugosllavia angazhoheshin për mosekzistimin e Shqipërisë së asnjë lloji.

Në projektet britanike të asaj kohe, Italia përshkruhej si një shtet, politika e së cilës, në mënyrë të veçantë, ka qenë e orientuar nga Shqipëria. Por në to nuk u harrua të theksohej edhe rreziku nga komunizmi rus, i cili vazhdimisht mendohej të gjente dalje strategjike në Adriatik. Të gjitha këto interesa binin ndesh me "dëshirat integruese të shqiptarëve, me aspiratat e tyre për një shtet etnik. Këto aspirata ishin më të fuqishme se dallimet që viheshin re ndërmjet tyre dhe në atë rast si faktor dezintegruës përmendej regjimi"⁵.

Nga fundi i prillit të vitit 1943 në Shqipëri arritën tre oficerë të BLO (oficerë ndërlidhës britanikë). Ata ishin: majori Bill Meklin, kapiteni Dejvid Smajli dhe togeri Gari Daf. Po atë vit dhe gjatë vitit 1944 numri i oficerëve ndërlidhës erdhi duke u shtuar. Njëri nga këta oficerë R. Hibbert në veprën e tij "Fitorja e hidhur", duke u ndalur në trajtimin e problemit të Kosovës në ato vite, shkruan:

"Askush nga pala britanike në atë kohë nuk duket të ketë qenë i ndjeshëm për natyrën me thepa të çështjes së Kosovës, madje as ta ketë vështruar si një çështje që duhej marrë parasysh. Në fakt, gjatë luftës ajo do të provohej se ishte një çështje themelore ndarëse ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë, një pengesë e madhe për rezistencën e efektshme kundër gjermanëve dhe një truall diplomatik i paqëndrueshëm për të gjithë të jashtëmit që u përpoqën të luajnë një lojë atje. Në vitet e para të luftës u nënvlefësuan nacionalizmi shqiptar dhe domethënia e tij në raport me Jugosllavinë"⁶.

Po ky autor, duke folur për disponimin e shqiptarëve edhe në veçanti për qendrimin e komunistëve për problemin e Kosovës thekson:

“Brenda Shqipërisë, madje edhe PK, të cilën shumica e shqiptarëve jo komunistë e shohin si dorën e fshehtë të sllavëve dhe që ishte krijuar me ndihmën e nxitjen e Jugosllavisë, ushqenin shpresën se parimi i vetëvendosjes do të respektohej nga partitë komuniste të Ballkanit dhe se Kosova atëherë do të bashkohej përgjithnjë me Shqipërinë e të gjithë shqiptarët do të bashkoheshin më në fund ... PKSH e pa veten të detyruar të pranonte më 1943 dhe më 1944 që parimi i vetëvendosjes nuk do të zbatohet në Kosovë dhe në zonën e Dibrës”.

Oficerët britanikë raportonin se në fillim të gushtit të vitit 1943 në Mukje u mbajt një mbledhje shumë e rëndësishme, siç tregojnë dokumentet, u përgatit në fshehtësi edhe nga oficerët britanikë. Në këtë mbledhje krerët shqiptarë ranë dakord që të formohej Komiteti për Shpëtimin e Shqipërisë, në të cilin Lëvizja Nacionalçlirimtare dhe Balli Kombëtar do të përfaqësoheshin së bashku. Përfaqësuesit e Lëvizjes Nacionalçlirimtare u pajtuan pothuajse tërësisht me problemin e Ballit Kombëtar se duhej luftuar për mbrojtjen e kufijve të Shqipërisë etnike dhe për realizimin e këtij qëllimi propozuan organizimin e një plebishiti në Kosovë. Siç u pa më vonë, ky vendim i LNC u qortua rreptë nga komunistët jugosllavë, ndërsa Komiteti Qendror i PKSH e hodhi poshtë vendimin që doli nga Marrëveshja e Mukjes dhe urdhëroi që të ndërpritej çdo bashkëpunim me Ballin. Oficerët britanikë morën 8 gushtin si datë të fillimit të luftës civile në mes shqiptarëve komunistë dhe atyre nacionalistë.

Oficerët britanikë, përpos ndërlidhjes që bënin në mes forcave që luftonin kundër okupatorit dhe shtabit aleat, gjegjësisht Ministrisë britanike të Luftës, filluan të interesohen edhe për kufijtë brenda të cilave gjendej Shqipëria. Oficerët britanikë zakonisht ankoreshin për mungesën e hartave e të statistikave të banorëve të “territoreve të aneksuara”, siç e quanin ata Kosovën dhe viset e tjera shqiptare. Megjithatë, sipas tyre, numri i banorëve në këto rajone sillet rreth 500 000 gjer në 1 000 000 veta. Ndërkohë ata theksonin se një numër i konsiderueshëm i shqiptarëve përsëri kishin mbetur jashtë kufijve që ishin formuar gjatë luftës dhe këtu kishin parasysh territorin e Shkupit, të Kumanovës, të Preshevës dhe të Bujanovcit, të cilat i qenë aneksuar Bullgarisë.

Në arkivin e Ministrisë së Luftës së Britanisë së Madhe ruhet i përkthyer libri i Hamit Kokalarit “History of Kosova”, i cili në shqip qe botuar me titull “Kosova, djep i shqiptarizmit”. Kjo vepër që është “antiteza më e suksesshme e asaj, Kosova djep i serbizmit”⁸ shënonte edhe kufijtë etnikë të Shqipërisë.

Në vitin 1941 me ndarjen e kufijve, Shqipërisë iu bashkuan disa rrethe: baseni i Drinit të Zi, nga Dibra deri te liqeni i Ohrit, duke përfshirë Strugën, luginën e Vardarit të Epërm poshtë deri në Tetovë; Rrafshi i Dukagjinit; Rrafshi i Kosovës (përafërsisht deri në veri të Vushtrrisë) me fushën e lindjes së Prishtinës (afërsisht deri në Vraje); rajoni i Gucisë dhe i Plavës; një pjesë e vogël e fushës së Podgoricës; rajoni i Ulqinit me bregun e Adriatikut. Revizioni i kufijve i kënaqi kërkesat e shqiptarëve përafërsisht në kufijtë e parashtruar prej tyre më 1919. Kufiri u mbështet përafërsisht në kriterin etnik, por la jashtë territoret në verilindje të vijës Prishtinë-Shkup⁹, por dhe të trekëndëshit në veri të Kosovës.

Sipas oficerëve të misioneve britanike, në pjesën veriore të Shqipërisë dominonin nacionalistët, ndërsa lëvizjet komuniste dhe prokomuniste nuk patën suksesin

që arritën në pjesën jugore të vendit. Maklini dhe Xhulien Emeri, që kishin një përvojë të pasur në punën me shqiptarët, u dërguan në veri të Shqipërisë me detyrë të nxitnin krerët nacionalistë dhe bajraktarët për luftë kundër okupatorit. Në një raport të hartuar prej tyre dhe Smajlit theksohej se rritja e rezistencës në Shqipëri gjatë vitit 1943 ishte rrjedhojë e drejtpërdrejtë e formimit në Konferencën e Pezës një vit më parë (1942) e FNÇ si edhe e formimit të Ballit Kombëtar që si parullë kishin "Shqipëria e shqiptarëve". Në këtë raport paraqitej gjendja që u krijua në Shqipëri pas kapitullimit të Italisë dhe me ardhjen e pushtuesit gjerman, si edhe largimi i nacionalistëve nga Këshilli Nacionalçlirimtar me përjashtim të Abaz Kupit, Myslim Pezës dhe Baba Fajës. Ata njoftojnë se më vonë nga këshilli u largua edhe Abaz Kupi, që në vjeshtë të vitit 1943 formoi partinë zogiste, ndërsa në tetor 1943 vijoi vendimi i LNÇ për të eliminuar Ballin Kombëtar¹⁰.

Në takimet që kishte patur Xhulian Emeri më vonë me Abaz Kupin për ta bindur që të luftonte kundër gjermanëve, ai (A.Kupi), përveç të tjerave, kishte kërkuar që Shqipëria të përfshihej në Kombet e Bashkuara dhe t'i sigurohej Kosovës dhe territoreve të jugut, ku pretendonte Greqia, e drejta për të vetëvendosur. Me atë rast britanikët shfaqën dyshimin se mosplotësimi i këtyre kërkesave do të bënte që të ndiqej rruga e Mihajloviçit¹¹. Kërkesa të ngjashme oficerët britanikë patën edhe nga përfaqësuesit e Ballit Kombëtar.

Gjatë vitit 1943 britanikët filluan t'i afrohen më me seriozitet çështjes së Kosovës dhe të viseve të tjera shqiptare që iu bashkangjitën Shqipërisë. Duke pasur parasysh strukturën kombëtare të popullsisë, aspiratat e popullit shqiptar ata përgatitën edhe një hartë të cilën ia dërguan Ministrisë së Luftës në Londër. Në dokumentet e tyre Kosova dhe territoret shqiptare në Maqedoni paraqiteshin si territore të banuara në mënyrë dominante nga shqiptarët, ndërsa kufijtë aktualë, sipas tyre, ishin në përputhje me kufijtë etnografikë. Sipas britanikëve, e tërë ajo që mund të thuhet, në lidhje me këta kufij, është elementi i fortë etnografik dhe përcaktimi po ashtu i fortë i shqiptarëve jo vetëm për të ushtruar influencë brenda kufijve, por edhe për t'i mbrojtur¹².

Çështja e Kosovës ishte e rëndësishë vitale për shqiptarët si nga pikëpamja politike dhe ekonomike. Pas kapitullimit të Italisë, Shqipërisë iu desh të orientohej nga Kosova për furnizimin me drithëra, ndërsa pushtuesit gjermanë, kur njohën kufijtë e mëparshëm, e patën parasysh edhe këtë fakt. Çështja e këtyre territoreve kishte një rëndësi të veçantë, por marrja e vendimeve për to dhe në nivelin më të lartë do të bëhej vetëm në Konferencën e Paqes, atëherë kur do të formohej komisioni i kufijve, ose kur do të caktohej plebishiti. Por pavarësisht nga kjo, oficerët britanikë shënonin se të dyja palët, shqiptarët dhe jugosllavët, janë thellësisht të interesuar për këto territore dhe se është tërësisht e mundur që ata të marrin vendime më vete, ose me veprime të përcjellura me forcë, ose me marrëveshje *modus vivendi*. Ndërkohë, oficerët e misionit ushtarak ishin të mendimit se territoret në fjalë, në situatën e atëhershme duhej gjithësesi të administroheshin nga shqiptarët dhe se "do të ishte jo praktike dhe punë jo me menid që të mënjanohej administrata shqiptare dhe në vend të saj të substituohej ajo jugosllave"¹³. Këto gjykime u ruajtën edhe gjatë vitit 1944, sepse kufijtë e shtetit shqiptar me fqinjët, sidomos në rajonet periferike me Malin e Zi, me Serbinë e me Bullgarinë¹⁴, shpesh ndryshonin dhe aty vendoseshin pushtete të përkohshme. Pra, për t'iu shmangur ndërlikimeve mendohej se Shqipëria të përfshinte edhe Kos-

ovën, por natyrisht, pa bërë prejudikim të vendosjes së kufijve para Konferencës së Pages¹⁵.

Gjatë vitit 1944 u shënuar një intensifikim në marrëdhëniet e partizanëve shqiptarë dhe atyre jugosllavë, ose siç theksonin misionet britanike, ndërmjet Enver Hoxhës dhe Titos. Nga ana tjetër u vu re një ftohje në mes LNC-së dhe misionit ushtarak britanik dhe amerikan të sapo arritur. Britanikët lajmëronin se një mision ushtarak jugosllav, i përbërë nga 6 anëtarë dhe i kryesuar nga Velimir Stojnić, ishte infiltruar në Shqipëri më 29 gusht 1944¹⁶.

Këto zhvillime i detyruan qarqet diplomatike britanike që të analizonin me seriozitet marrëdhëniet shqiptare-jugosllave të asaj kohe. Në një raport të tyre, ata vinin në dukje e në mënyrë kronologjike sulmet e pandërprera të serbëve dhe të malazezëve në kufirin verior të Shqipërisë, duke filluar me sulmet e dimrit të vitit 1941, gjatë kufirit me Serbinë e sidomos në rrethet e Mitrovicës, të Novi Pazarit dhe të Sjenicës. Në janar 1943 çetnikët e P.Gjurishiqit dhe D.Mihajloviqit invaduan në Kosovë, shkatërruan fshatrat dhe masakruan popullsinë e rrethet të Bihorit dhe të Rozhajës. Shifrat që janë të bazuara në të dhënat e burimeve shqiptare ishin: 4 626 të vrarë e të plagosur dhe 200 gra dhe vajza të dhunuara. Në këtë raport theksohej se edhe pushtuesit italianë, duke mos ndërhyrë, ndihmuan çetnikët në këtë masakër, çka ndikoi në forcimin e ndjenjave antiitaliane të shqiptarëve¹⁷.

Veprimet e partizanëve të Ballkanit gjatë viteve të para të luftës u trajtuan nga Moska si tejet nacionale. Për këtë arsye ajo kërkonte nga të gjitha partitë komuniste të Ballkanit që të shtypnin ndjenjat nacionaliste, qoftë edhe brenda radhëve të tyre. Sipas britanikëve, kjo ndikoi gjatë punimeve të Konferencës së Pezës, në shtator të vitit 1942, si edhe për forcimin e lidhjes në mes partive komuniste të Shqipërisë, të Jugosllavisë dhe të Greqisë. Pas këtyre ngjarjeve, në vitin 1943 në Kosovë u formua organizata komuniste, e cila kishte për qëllim të shtypte ndjenjat antiserbe në ato vise dhe që i jepte llogari Titos. Sipas britanikëve, në janar të vitit 1944, në Kolgecaj u mbajt një kongres ku morën pjesë 52 delegatë, përfshirë edhe ata malazezë dhe serbë, si dhe dy deputetë të ish-parlamentit jugosllav¹⁸.

Gjatë vitit 1944 marrëdhëniet ndërmjet E.Hoxhës dhe Titos morën formë të qarta. Në atë periudhë Kosova, e okupuar nga gjermanët, u sulmua nga të gjitha anët dhe partizanët e Titos bashkëvepronin, siç ndodhi gjatë sulmeve në rrethin e Gjilanit, me repartet çetnike. Theksohet se lufta që bënin partizanët shqiptarë në Kosovë kishte motive internacionale, ndërsa veprimet e partizanëve jugosllavë dhe të çetnikëve kishin qëllime nacionaliste. Ishte koha kur partizanët shqiptarë besonin në komunikatën e Titos, të 4 dhjetorit të vitit 1943, në të cilën ai kishte shpallur se: "e ardhmja e Kosovës do të vendosej me plebishit dhe kufijtë e Shqipërisë do të rregullohen në favor të Shqipërisë"¹⁹.

Ardhja e misionit ushtarak sovjetik në Shqipëri i ngriu më tej shpresat e britanikëve për zhvillimin e marrëdhënieve shqiptare-britanike. Ambasada e Mbretërisë së Greqisë në Londër në një telegram dërguar FO njoftonte për arritjen e ndihmave në Shqipëri nga BRSS dhe Jugosllavija. Sipas grekëve, ndihmat që arrinin në Durrës, në Vlorë, në Sarandë dhe në Librazhd ishin ndihma në grurë, misër dhe në armatim të kalibrave të ndryshëm²⁰.

Në fillim të vitit 1945, brigadieri Hoxhson raportonte se kishte shumë të dhëna që tregonin se administrata e Shqipërisë ishte e gatshme t'i bashkohej Federatës

Jugosllave. Në shkolla po bëheshin përgatitje për fillimin e mësimin të gjuhës serbokroate, ndërkohë po punohej për propagandimin e figurës së Titos. Por, pavarësisht nga këto masa, në raport nënvizohej se shumica e shqiptarëve do të jenë kundër një federate të tillë dhe për këtë çështje do të ketë opozitë edhe brenda FNÇ dhe sidomos në pjesën veriore të Shqipërisë, ku droja nga sllavët është më e shprehur²¹. Sipas qarqeve diplomatike britanike, intervista e Enver Hoxhës dhënë gazetës "Borba", më 21 prill 1945, sqaron pothuaj të gjitha enigmat e marrëdhënieve ndërmjet Shqipërisë dhe Jugosllavisë²² së asaj kohe.

Në një telegram që i dërgohej FO nga Beogradi më 5 korrik, jepej përgjigjja e Dr.I.Subashiqit për pyetjen e një oficeri britanik në lidhje me federatën jugosllave-shqiptare. Sipas Subashiqit, në disa qarqe të brendshme të të dyja partive komuniste qarkullonte një skemë e tillë, dhe se ishin duke u zhvilluar disa bisedime të rëndësishme minore, që kishin të bënin me tokat e mbetura në të dyja anët e kufijve²³.

Ndërkohë, më 9 mars të vitit 1945, Omer Nishani, në atë kohë ministër i Jashtëm në administratën e E.Hoxhës, i kishte deklaruar gjeneral brigadier Hoxhsonit se Shqipëria nuk ka ndërmend t'i bashkohet federatës me Jugosllavinë, por një federatë ballkanike do të ishte e mirëseardhur për Shqipërinë²⁴.

Projektet për krijimin e federatës shqiptare-jugosllave dhe ballkanike mbetën vetëm ide dhe plane të parealizuara. Nga ana tjetër, pas luftës dhe në Konferencën e Paqes, çështja e kufijve veriorë të Shqipërisë as që u trajtua, ndërsa qeveritarët komunistë shqiptarë u ballafaquan edhe me problemin e pjesëmarrjes së Shqipërisë në Konferencën e Paqes.

1 *PRO-FO*, 371/33134.

2 R.Hibbert, *Fitorja e hidhur*. Shtëpia botuese e Lidhjes së Shkrimtarëve. Tiranë, 1993, f.63.

3 *PRO-FO*, 371/33113.

4 D.Dauti, *Anglezët mbi çështjen e kufijve shqiptarë*, në: "Bujku", Prishtinë, 26 gusht 1992.

5 Foreign research and Press Service, Balliol College, Oxford, February 23 rd, 1943 - Albania as an international problem.

6 R.Hibbert, *Fitorja e hidhur*, f.57.

7 *Po aty*.

8 D.Dauti, *Kosova dhe kufijtë e saj lindorë*, në: "Zëri", Prishtinë, 28 nëntor 1992.

9 H.Mulliçi - D.Dauti, *Kufiri shqiptaro-jugosllav*, në: "Zëri", Prishtinë, 12 dhjetor 1992.

10 *PRO-FO*, 371/43549.

11 *Po aty*, 371/43555.

12 *PRO-WO*, 204/9512.

13 *Po aty*. Memorandum on major MacLagan's letter.

14 *Po aty*. Frontiers of Albania.

15 *Po aty*. Kosovo-inclusion in AML (Albania) plan.

16 *PRO-FO*, 371/43560.

17 **PRO-WO**, 204/9557. Albano-Yugoslav relations.

18 **Po aty**.

19 **Po aty**.

20 **PRO-FO**, 371/48096.

21 **Po aty**. Telegram-From Caserta to FO (Foreign Office).

22 **Po aty**. Telegram-From Belgrade to FO.

23 **Po aty**. Caserta Telegram. nr.1251.

24 **Po aty**. Telegram nr.529 - Yugoslav - Albanian federation.